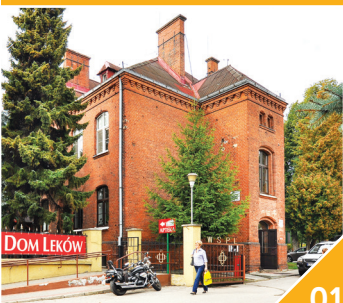

Zwiedzanie Grudziądza z tramwaju można rozpocząć z pętli w Tarpnie lub na osiedlu Rządź

01

Podróż tramwajem przez Grudziądz trwa 26 minut.

→ **TARPNO** - pętla tramwajowo-autobusowa. Początkowy przystanek tramwaju znajduje się w zabytkowym parku ze starym drzewostanem.

→ **LEGIONÓW/POLIKLINIKA** - przystanek w dawnej „wojskowej” części miasta. Po prawej wznoszą się budynki dawnego szpitala wojskowego (01), zbudowanego w 1895 roku, po lewej zaś wznoszą się koszary z 1895 roku.

02

→ **LEGIONÓW/BIBLIOTEKA** - ulica Armii Krajowej (02) należy do miejsc o najpiękniejszej architekturze. Znajduje się tu ciąg bliźniaczych kamienic z początku XX wieku, o eklektycznych elewacjach. Tuż za przystankiem po lewej stronie wznosi się neobarokowy gmach Biblioteki Miejskiej (03) z 1911 roku. Dawniej mieścił Muzeum Starożytności, a w okresie międzywojennym Pomorską Szkołę Sztuk Pięknych Wacława Szczepilewskiego.

Za Biblioteką mijamy dawną komendanturę garnizonu (04), wzniesioną w 1895 roku. Naprzeciwko znajdują się dawne ogrody Tivoli (obecnie plac zabaw w parku), gdzie w 1896 roku odbywała się Wystawa Rzemiosła Prus Zachodnich. Za budynkiem Tivoli stromo wspina się ulica Forteczna z piękną, zabytkową architekturą kamienic. Droga prowadzi do serca Twierdzy Grudziądz - cytadeli.

03

→ **LEGIONÓW/SZKOŁA** - po lewej wznoszą się okazałe gmachy dawnych koszar artylerii z 1883-85 roku, w 20-lecie międzywojennym koszary im. Hallera. Obecnie mieści się tu wojskowe Centrum Szkolenia Logistyki. Po prawej mijamy kamienice o najbardziej dekoracyjnych elewacjach. Dom pod nr 15 na ul. Legionów z 1897 roku zasługuje na szczególną uwagę. >>

04

Historia tramwaju w Grudziądzu

- 1896 13 czerwca rusza pierwsza konna linia tramwajowa o długości 3 km. Prowadziła z głównego dworca kolejowego do ogrodów Tivoli przy ulicy Fortecznej, gdzie odbywała się „Wystawa Rzemiosła Prus Zachodnich”.
- 1897 Trasę przedłużono o 700 metrów, do Tarpna.
- 1899 Sześć wagonów silnikowych z napędem elektrycznym wprowadzono do ruchu 12 maja. Dzięki elektryfikacji cena biletu normalnego spadła z 15 do 10 fenigów.
- 1900 Miasto odkupiło tramwaje i elektrownię z rąk prywatnych.
- 1911 Na wniosek mieszkańców pracujących w licznych zakładach zlokalizowanych przy ulicy Chełmińskiej powstaje linia nr 2. Trasę z alei 23 Stycznia do ul. Bydgoskiej o długości 1,6 km oddano do użytku 21 lipca.
- 1913 Linię nr 2 wydłużono o pół kilometra do ulicy Wiejskiej.
- 1918 Wpływy z przewozów komunikacją tramwajową w ciągu 4 lat niemal się podwoiły, do 380 tysięcy marek rocznie.
- 1920 Linię nr 2 przedłużono o 350 metrów, do nowo wybudowanej strzelnicy (gmach zajmowany obecnie przez hotel RAD).
- 1929 W całym roku tramwajami przewieziono 4,3 mln pasażerów.
- 1938 Linię nr 2 przedłużono o 2 km, w kierunku ulicy Południowej.
- 1945 Po zniszczeniach wojennych 20 listopada przywrócono linię tramwajową nr 1. Linię nr 2 przywrócono rok później.
- 1978 W czynie społecznym przedłużono torowisko linii nr 2 w kierunku przemysłowego Mniszka. Zły stan torowiska sprawił, że rok później linię wyłączono z eksploatacji.
- 1993 Groźny pożar zabytkowej zajezdni tramwajowej 5 września strawił 11 wozów tramwajowych, co na kilkanaście dni wstrzymało ruch tramwajowy.
- 1996 Nowy odcinek linii nr 2 do osiedla Rządź, o długości 1,8 km oddano 7 grudnia.
- 1997 Rozebrano słynną dyspozytornię MZK na alei 23 Stycznia, popularne „lajo”.
- 2011 12 sierpnia, ze względu na zmiany przebiegów linii komunikacji autobusowej, zawieszono kursowanie linii nr 1.
- 2015 Projekt „Modernizacja sieci tramwajowej” współfinansowany ze środków Unii Europejskiej zakończył się w sierpniu 2015 roku (drugi tor na odcinku od ul. Kraszewskiego do ul. Południowej oraz od ul. Podgórznej do Tarpna). Po raz pierwszy zastosowano tzw. „czwórząbę” - rozwiązanie techniczne pozwalające wyeliminować zwrotnice.
- 2020 modernizacja sieci tramwajowej od al. 23 Stycznia do osiedla Rządź. Prace trwały 2 lata.
- 2022 zakup 4 nowych wozów tramwajowych Moderus Beta.

Tylko 14 miast w Polsce może pochwalić się wciąż funkcjonującą siecią tramwajową. Grudziądz jest najmniejszym z tych miast. W przeciwieństwie do innych miejscowości, linia tramwajowa w Grudziądzu funkcjonuje niezmiennie od ponad 100 lat, przebiegając przez historyczną zabudowę. Grudziądzkie tramwaje, obok toruńskich, bydgoskich, łódzkich i elbląskich, jeżdżą po torowisku o wąskim rozstawie (1000 mm). Uwagę przyciągają piękne wagony niemieckich tramwajów Düwag GT8, nazywane przez grudziądzan „Helmutami” oraz zmodernizowane wagony Konstal 105 Na-MM polskiej produkcji. W pamięci każdego turysty pozostanie przejażdżka wąskimi uliczkami Starego Miasta i ostre łuki zakrętów.

#3

David Schenwald

Magdalena
Brodzińska

Michał
Czepak

Fot. M. Nasieniewski

Wydawca:
© Miejski
Ośrodek Rekreacji
i Wypoczynku
ul. Za Basenem 2
86-300 Grudziądz
www.moriw.pl

Informacja Turystyczna
Rynek 3-5, 86-300 Grudziądz
tel. 56 46 123 18, e-mail: it@itgrudziadz.pl

www.itgrudziadz.pl

GRUDZIĄDZ

ZWIEDZAMY MIASTO Z OKIEN TRAMWAJU

>> Za przystankiem, po lewej stronie mijamy gmach dawnego Seminarium Nauczycielskiego (05) z 1897 roku, obecnie mieszczący szkoły. Naprzeciwko tego budynku, na ul. Legionów 3, wznosi się kamienica z 1905 roku, o eklektycznej elewacji. Wjeżdżamy na dawny Rynek Kartoflany (ul. Wybickiego).

05

o eklektycznej elewacji. Wjeżdżamy na dawny Rynek Kartoflany (ul. Wybickiego). Po lewej stronie, w głębi, znajduje się Klub Akcent (06) – dawniej loża masońska, zbudowana w 1834 roku, o klasycystycznej elewacji. Na rogu ulicy Wybickiego i Sikorskiego uwagę zwraca różowy gmach dawnej kasy chorych (07) (tzw. „Ubezpieczalnia”) z 1913 r.

08

→ **WYBICKIEGO/SOLNA** - za przystankiem po lewej stronie wznosi się późnobarokowa kamienica (08), będąca częścią dawnego klasztoru reformatów, z połowy XVIII wieku. Obecnie mieści się tu największy w Polsce zakład karny dla kobiet, w tym także dla matek z dziećmi. Za murami widać dawne budynki klasztorne oraz barokowy kościół pw. Krzyża Św. Pod murami więzienia mijamy pomnik poświęcony Solidarności (09). Za pomnikiem, także po lewej, znajduje się piękna kamienica pod nr 6/8 (10), z antycznymi detalami, w tym postaciami kobiet – kariatydami – nad wykuszami (w najwyższej kondygnacji).

09

Wjeżdżamy na Rynek Rybny (11), na którym warto zwrócić uwagę na piękną fontannę z 1913 roku. W narożniku tego Rynku wznosi się okazały gmach dawnego domu kupieckiego z końca XIX w., zwanego przez mieszkańców „Domem Chleba”. Za Rybnym Rynkiem rozpoczyna się urocza ulica Stara z wieloma wartymi uwagi kamienicami. Linia tramwajowa, ze względu na ciasne uliczki i ostre łuki, ogranicza się do jednego toru.

10

11

06

12

07

13

Tramwaj pokonuje pierwszy ostry łuk, wjeżdżając w Plac Miłośników Astronomii (12). Przed 1945 rokiem łuki torowiska były jeszcze bardziej ostre i tramwaje nie mogły tu przekraczać prędkości 12 km/h. Pośrodku placu wznosi się popiersie Mikołaja Kopernika, upamiętniające słynny traktat o monecie, który astronom wygłosił w Grudziądzu 21 marca 1522 roku. W głębi po prawej mijamy barokowe zabudowania dawnego kompleksu jezuickiego – kościoła pw. św. Franciszka Ksawerego oraz kolegium jezuickiego (13) (obecnie ratusz). Pokonujemy kolejny zakręt i ulicą Długą wjeżdżamy na Rynek.

→ **RYNEK GŁÓWNY** - pośrodku prostokątnego placu (14) wznosi się pomnik Żołnierza Polskiego. W północno-zachodnim narożniku Rynku wznosi się potężny gmach dawnego Domu Handlowego Korzeniewskich z 1914 roku. Za nim zauważamy gotyckie mury kościoła pw. św. Mikołaja – grudziądzkiej bazyliki. Po lewej, w południowo-wschodnim narożniku, w kamienicy pod nr 12, zbudowanej w II połowie XVIII wieku, warto zwrócić uwagę na rzeźbę kobiety o atrybutach antycznych – symbolizującą pokój i handel. Z Rynku

14

15

wyjeżdżamy w ciasną ulicę Szewską, za którą ponownie pokonujemy ostre zakręty, mijając po prawej gmach kościoła pw. św. Ducha (15) (o korzeniach gotyckich) oraz Pałac Opatka z XVIII wieku, z piękną barokową elewacją, w której znajduje się 8 rzeźb zakonników i zakonnic benedyktyńskich. Kilkadziesiąt metrów dalej opuszczamy Stare Miasto, przejeżdżając przez ceglany most nad dawnymi murami miejskimi i fosą. Po prawej w oddali widać Wisłę. Tramwaj pokonuje ostry łuk w lewo i wjeżdża w aleję 23 Stycznia, ponownie z dwutorem.

→ **ALEJA 23 STYCZNIA** - przystanek w centralnym, węzłowym punkcie komunikacji miejskiej Grudziądza. Po lewej stronie mijamy malownicze Planty (16) - przed wojną cały ten obszar był zabudowany pięknymi kamienicami, zniszczonymi w 1945 r. W oddali, za Plantami, znajdują się dwa XIX-wieczne młyny wodne na Kanale Trynka. Tramwaj skręca w prawo, w ulicę Toruńską. Mijamy szereg pięknych kamienic (17) dawnego Przedmieścia Toruńskiego, zbudowanych na przełomie XIX i XX wieku. Mijamy most nad Rowem Hermana i wjeżdżamy w ulicę Chełmińską – jedną z najdłuższych ulic Grudziądza.

→ **CHEŁMIŃSKA/WŁODKA** - po prawej wznosi się bryła centrum handlowego Alfa. Po lewej mijamy XIX-wieczne budynki kuźni – dawniej Fabryki Maszyn Rolniczych Augusta Ventzkiego (18) (obecnie galeria handlowa). Tramwaj wspina się na wiadukt nad linią kolejową Grudziądz – Laskowice Pomorskie. Po prawej widzimy most żelazny im. Bronisława Malinowskiego (19) z 1878 roku, zbudowany z 11 przęsła, o łącznej długości 1098 m.

→ **CHEŁMIŃSKA/PIASKOWA** - po lewej wznoszą się XIX-wieczne budynki dawnych zakładów mięsnych, obecnie niewykorzystane.

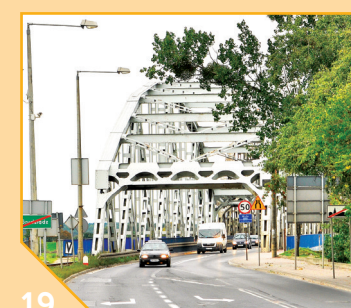
16

17

18

19

→ **CHEŁMIŃSKA/BYDGOSKA** - po lewej mijamy kościół pw. Podwyższenia Krzyża Świętego (20) o korzeniach z 1915 roku, z 46-metrową wolnostojącą dzwonnica. Za kościołem po obu stronach ulicy mijamy dawne zabudowania koszarowe batalionu pionierów, obecnie m.in. budynki mieszkalne oraz siedziba Policji. Tramwaj opuszcza jezdnię ulicy Chełmińskiej, by kontynuować bieg jej prawym skrajem.

→ **CHEŁMIŃSKA/TYTONIOWA** - po prawej mijamy zabytkowy budynek dawnej strzelnicy (21) (obecnie mieści hotel RAD). Z lewej strony mijamy zwarty kompleks ogrodów działkowych, za którymi rośnie Las Komunalny. Po prawej wznoszą się jednolite budynki mieszkalne – dawne osiedle robotnicze z 20-lecia międzywojennego (22).

→ **CHEŁMIŃSKA/JACKOWSKIEGO** - pomiędzy budynkami wielorodzinnymi po prawej widać zabudowania Kępy Strzemięcińskiej z domami jednorodzinnymi z lat 60/70 i blokami z wielkiej płyty z lat 70-tych.

→ **CHEŁMIŃSKA/KRASZEWSKIEGO** - dawniej przystanek obsługujący dojeżdżających do pracy w małym kompleksie przemysłowym, obecnie służy mieszkańcom osiedla Strzemięcina.

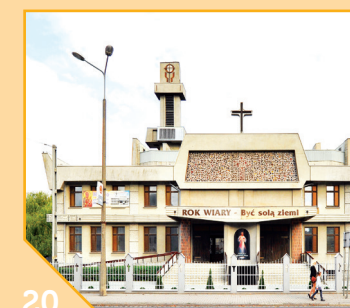
→ **CHEŁMIŃSKA/ZACHODNIA** - po lewej stronie ulicy Chełmińskiej zwarta ściana Lasu Komunalnego. Dobrze widać z tramwaju pozostały po II wojnie światowej głęboki rów przeciwczołgowy, wybudowany w styczniu 1945 roku.

→ **CHEŁMIŃSKA/POŁUDNIOWA** - dawna pętla tramwajowa (do 1996 roku), przy drodze dojazdowej do plaż Jeziora Rudnickiego. Mały budynek pośrodku pętli mieści kultowy od czasów PRL „Rożen”.

→ **POŁUDNIOWA** - za przystankiem tramwaj skręca w lewo, mijając Jednostkę Ratowniczo-Gaśniczą nr 2 PSP oraz osiedle „Nowy Rząd”.

→ **KONSTITUCJI 3 MAJA** - po prawej osiedle Rząd, zbudowane w latach 80-tych. Z lewej mijamy kościół pw. św. Stanisława Biskupa.

→ **RZĄDZ** - pętla tramwajowa. Koniec wycieczki.

20

21

22